

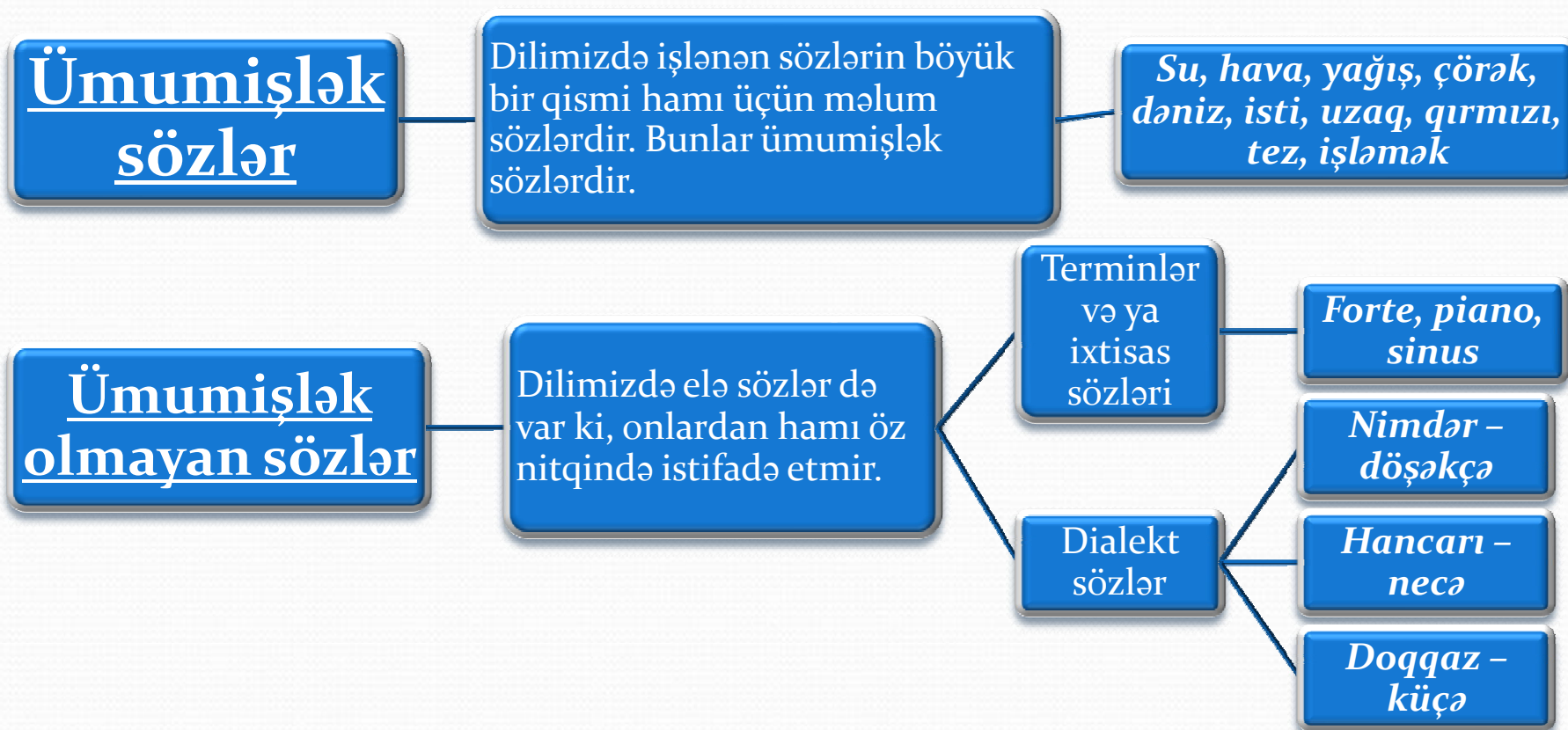
AZƏRBAYCAN DİLİ

FƏNNİ ÜZRƏ ELEKTRON DƏRS VƏSƏİTİ

II.Leksika

6.Ümumişlək və ümumişlək olmayan sözlər

Ümumişlək və ümumişlək olmayan sözlər

Cəmiyyətin mədəni inkişafı ilə əlaqədar olaraq terminlərdən bəziləri ümumişlək sözlərə çevrilir: **ekran, protokol, akvarel**

II.Leksika

7.Əsl Azərbaycan sözləri və alınma sözlər

Əsl Azərbaycan sözləri

- Dilimizin lüğət tərkibindəki sözlərin əksəriyyəti əsl azərbaycan sözləridir. Xüsusilə əvəzlilik və fellər.

Alınma sözlər

Ərəb-fars dillərindən

Ümumişlək sözlərdən
fərqləndirmək çətin olanlar

- Kitab, şagird, cücə, qələm

Ərəb dilindən alınması
inkar edilməz olanlar

- Bismillah, əttövbə,
əlhəmdülillah, və s.

Avropa dillərindən

Velosiped

Tramvay

Traktor

Demokratiya

Firma

Parlament

Ərəb-fars dillərindən alınma elə sözlər var ki, onlar dilimizdə düzəltmə sözlər kimi işlənsə də, əslində bunların şəkilçiləri fars dilində müstəqil leksik mənası olan sözlərdir:

- **Sənət – kar (iş), əmək – dar (malik olmaq), bağ – ban (baxan)**
- **Zəhmət keş (çəkən), saat saz (düzəldən)**

Bəzi sözlər ön şəkilçiləri ilə birlikdə dilimizə keçib

- **Bi–kar, na–dinc, ba –məzə, bi–ədəb, la–qeyd**

II.Leksika

8.Yeni sözlər (Neologizmlər)

- Yeni sözlər (Neologizmlər)

- İctimai həyatda baş verən bir sıra yeniliklərlə əlaqədar olaraq, elmə, texnikaya, mədəniyyətə, məişətə və s. aid yeni əşyaları, hadisələri yeni sözlərlə ifadə etməyə ehtiyac yaranır. Belə sözlərə **yeni sözlər** və ya **neologizmlər** deyilir.

- 1. Yeni sözlərin bir qismi müəyyən müddətdən sonra ümumişlək sözlərə çevrilir:
 - **sərinkeş, telefilm, yetərsay**
- 2. Yeni sözlərin bir qismi isə ümumişlək olmayan sözlər sırasında qalır:
 - **rotoprint, nitron**

II. Leksika

9. Köhnəlmiş sözlər (Arxaizmlər)

- Köhnəlmiş sözlər (Arxaizmlər)

- Dildə bəzi sözlər dövrdən-dövrə köhnəlir, öz ümumişləklilik xüsusiyyətini itirir. Belə sözlə az işləndiyinə görə köhnəlmiş sözlər və ya arxaizmlərə çevrilir.
 - Konka – şəhərlərdə dəmiryol üzərində vaqonu atla hərəkətə gətirən nəqliyyat vasitəsi
 - Çuxa – üstdən geyilən, beli büzməli kişi geyimi
 - Mədrəsə - dini məktəb

II.Leksika

10.Frazeoloji birləşmələr

• 10. Frazeoloji birləşmələr

Nitqdə ayrı-ayrı sözlərlə yanaşı, bütövlükdə müəyyən bir leksik mənanı ifadə edən frazeoloji birləşmələrdən (sabit söz birləşmələrindən) də istifadə olunur:

gözü su içməmək, ürəyi ağzına gəlmək

Frazeoloji birləşmə dedikdə, tərkibcə dəyişməz, hazır şəkildə işlənən məcazi mənalı birləşmələr nəzərdə tutulur.

- Dabanına tüpürmək
- Ürəyi düşmək
- Baş salmaq

Frazeoloji birləşmələrin tərkibindəki ayrı-ayrı sözlər öz həqiqi mənalarını itirir, birlikdə yalnız məcazi məna ifadə edir.

- Əlini ağdan qaraya vurmamaq
- Kefinə dəymək
- Qulaq asmaq

Frazeoloji birləşmələr bütövlükdə cümlənin bir üzvü olur.

- Mən ağzıma su alıb oturmuşdum.
- İş baş çatdırdıq.

Frazeoloji birləşmələr nitqə xüsusi ifadəlilik, canlılıq gətirir. Belə birləşmələrdən, əsasən, danışq üslubunda, bədii üslubda istifadə olunur.